

תורה לשמה – לשם מה?

איתי פרץ

ראשי פרקים:

הקדמה
המחלוקת בגמרא
אדם המתכוון ללמוד שלא לשמה
ערך לימוד התורה לשמה
לימוד תורה לשמה – לשם מה?
הרחבת הרמב"ם בנושא
גישת הרב קוק
איך לימוד תורה לשמה ובפרט לימוד גמרא בעיון משפיעים על חיינו?
סיכום

הקדמה

מובא בתלמוד מספר פעמים מאמרם של חז"ל: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה"¹. ממאמר זה אנו מבינים שיש שתי מעלות בעבודת ה' – עבודת ה' לשמה, ועבודת ה' לא לשמה.

ברור לנו שעבודה לשמה עדיפה על עבודה שלא לשמה, אך מעבר לכך קיים גם יחס בניהן – "מתוך שלא לשמה בא לשמה". כלומר, עבודה לשמה היא התכלית אליה אנחנו צריכים לשאוף ולהגיע, ועבודה שלא לשמה משמשת כאמצעי להשגת תכלית זו.

נראה את המחלוקת בגמרא שעוסקת בנושא זה, ונציג מספר הבנות למושג לימוד תורה לשמה. בנוסף, נעיין בשיטת הרמב"ם על נושא זה בהרחבה, ונעסוק גם בדברי הרב קוק אשר הרחיב על הנושא בפרק תורה לשמה באורות בתורה. לבסוף, נראה איך תורה לשמה מדברת אל ימינו אנו, ומשפיעה על חיינו כאשר אנו לומדים אותה בצורה כזו.

המחלוקת בגמרא

בגמרא במסכת פסחים (נ, ב) הדנה בשכר המצוות, מביא רבא שני פסוקים מתהילים: "כי גדול מעל שמים חסדך"², והפסוק "כי גדול מעל שמים חסדך"³. לכאורה מובן מפה שחסד ה' הבא כשכר על המצוות מגיע עד השמים ובפסוק השני שכר המצוות מגיע מעל השמיים. אז כיצד מתיישבים שני פסוקים אלו? עונה הגמרא, כי בפסוק שמבואר שבו השכר מגיע מעל השמים מדובר בעושים מצוה לשמה. אך בפסוק שמבואר שבו השכר מגיע עד השמים מדובר בעושים את המצווה שלא לשמה. ועל זה אמר רב יהודה בהמשך העמוד: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

לכאורה, מהגמרא בפסחים נראה שעבודה שלא לשמה היא אמנם לא דבר אידיאלי אך היא בכל זאת רצויה ומקבלים עליה שכר. בנוסף היא הדרך להשגת התכלית שהיא עבודת ה' לשמה.

¹ פסחים נ, ב.

² תהילים נז, יא.

³ תהילים קח, ה.

לעומת זאת, בגמרא בברכות (יז, א) נאמר: "כל העושה שלא לשמה נח לו שלא נברא".

אם כן, איך הגמרא בברכות מתיישבת עם הגמרא בפסחים? יש כאן סתירה!

רש"י בברכות (ד"ה "העושה") מתרץ ששם מדובר באדם שלומד כדי לקנטר את חבירו בהלכה ואינו לומד בכדי לעשות, ועל כן נח לו שלא נברא. ואילו הגמרא בפסחים מדובר במקרה שהוא לומד לא לשמה, אלא רוצה להשיג כבוד כאדם הלומד תורה כדי שיכבדו אותו ולכן מקבל שכר.

גם התוספות (ד"ה "וכל") במסכת תענית (ז, א) מיישב סתירה זו ומחלק את הלימוד שלא לשמה לשני סוגים. האחד, לימוד שנועד לשם הנאה, כבוד או קיבול שכר, שהוא מותר. השני, לימוד שנועד לשם קינטור והשמצה שהוא אסור.

אדם המתכוון ללמוד שלא לשמה

בוודאי שאדם שהשתדל להגיע למדרגת לימוד תורה לשמה ולא הצליח, מעשיו רצויים ואהובים לפני ה'. אך האם אדם יכול לומר מראש שהוא לא מכוון להגיע למדרגת לימוד תורה לשמה, ונוח לו במדרגתו הנוכחית? רבי חיים אשכנזי, בעל השו"ת מהר"ח אור זרוע, הביא מחלוקת, בינו לבין רבינו תם, בשאלה זו:⁴

רבינו תם אומר שני עניני שלא לשמה יש, חד אסיר (= ללמוד לקנטר) וחד שרי (= ללמוד לשם כבוד מותר). ואני הדיוט ופעוט אומר, דכל שלא לשמה חד הוא וכולם עבירה. אז אותה עבירה הותרה שסופה לבא לידי מצווה כמו מציל אשה בנהר (שבשביל להצילה מותר לגעת בה) ומפקח גל בשבת (שאע"פ שהאבנים מוקצה ניתן להזיזם) אבל מי שמקשה ערפו לעולם? לא יעשה מצווה ונוח לו שלא נברא.

רבינו תם סבר, שגם אם אדם מתכוון להישאר במדרגה הנוכחית, עדיין מעשיו רצויים ואין בכך חטא ממש. לעומת זאת, האור זרוע חלק עליו וטען, שרק כאשר אדם משתדל להגיע למדרגת לשמה, אז יש ערך בלימוד תורה שלא לשמה, אבל במידה והוא לומד מאידיאל שלא לשמה, "לא יעשה מצווה ונוח לו שלא נברא".

ערך לימוד התורה לשמה

לפני שנלמד את ההגדרות השונות של מהו לימוד תורה לשמה, נראה את החשיבות הרבה בעיני חז"ל שלימוד התורה יהיה לשמה. הגמרא מבדילה בין לימוד לשמה ללימוד שלא לשמה, כפי שכתוב בגמרא בתענית (ז, ב): "כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים... וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המוות".

המשנה במסכת אבות (ו, א) מתארת את השכר העצום שזוכה הלומד תורה לשמה:

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו. נקרא רע, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו עונה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה.

⁴ מהר"ח אור זרוע, סימן קסג.

מעבר לכל מה שאמרנו עד כה, הגמרא בסנהדרין (צט, ב) מתארת את מעלת לימוד התורה לשמה, לא רק כמזכה את האדם הפרטי בשכר אלא כמשפיעה בעולמות עליונים, מגינה על כל העולם הזה ומקרבת את הגאולה. אפשר להבין מכך את המשמעות והיחס הייחודי שנתנו חז"ל ללימוד תורה לשמה.

מתוך המקורות שראינו המתארים את הערך העצום בעבודת ה' לשמה, ננסה לעיין בשיטות השונות מהראשונים ועד האחרונים, כיצד הם הגדירו את הלימוד תורה לשמה, שמזכה את הלומד בצורה זו, בכל המעלות שהוזכרו.

לימוד תורה לשמה – לשם מה?

לימוד תורה על מנת לקיים

ההבנה הראשונה שנביא כאן בלימוד תורה לשמה, מגדירה את הלימוד לשמה כדי לקיים את התורה. משמעות הדבר מבחינה מילולית, שהלימוד נעשה לשמה על מנת לקיים את התורה בחיי המעשה. הלימוד אינו מנותק ועומד בפני עצמו, אלא מיושם בפועל על ידי האדם שלומד אותו. רק באופן זה מוגדר הלימוד כלימוד תורה לשמה.

הבנה זו הובאה בספר חסידים (סימן תתקמד): "אם חשב אדם ללמוד לשמה, כיצד? יחשוב בלבו כשילמוד כל מה שאלמוד אקיים". גם בהקדמה לספר ראשית חכמה כתוב: "נודע היות האמת, שעיקר עסק התורה הוא להביאה לקיום המעשה"⁵. אנו רואים מפה שלפי הבנה זו עיקר לימוד התורה לשמה מתבטא בפרקטיקה. כלומר, אפשר להסיק שאדם יכול ללמוד הרבה מאוד תורה, אך אם בפועל הוא לא מקיים את מה שהוא לומד זה לא נחשב כלימוד תורה לשמה.

לימוד על מנת להידבק בה'

בקרב גדולי החסידות הובאו מאמרים רבים המראים את הגדרת לימוד תורה לשמה, כלימוד שמגיע מתוך דבקות והתקשרות לה'. הבעל שם טוב מבאר שמטרת לימוד התורה הוא שידבק האדם באור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפילה,⁶ ולדעתו זה נקרא לימוד תורה לשמה. בנוסף, רבי שניאור זלמן מלאדי כותב בספר התניא:⁷ "לשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' על ידי השגת התורה איש כפי שכלו".

מכאן אפשר לראות, שיש קומה נוספת מעבר למה שראינו קודם. אם מקודם דיברנו על ללמוד לא רק כי הקב"ה ציווה אותנו ללמוד, ושצריך גם ליישם את הלימוד, עכשיו אנו רואים שצריך ללמוד כדי להגיע לידי דבקות בה'.

לימוד לשם התורה ולשם הרחבה ולהוספת לקח ופולפול

ההבנה השלישית בלימוד תורה לשמה, לוקחת אותנו למשמעות נוספת. לפי הבנה זו, לימוד תורה לשמה משמעותו שלומד את התורה לשם עצמה. יש לכך משמעויות שונות, ואפשר לראות אחת מהן בדברי אחד מגדולי פרשני התלמוד, הרא"ש, בפירושו למסכת נדרים:⁸ "ודבר בהן לשמן כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולפול, ולא לקנטר ולהתגאות". מדברי הרא"ש עולה, שמעבר לכך שמשמעות לימוד התורה לשמה היא לשם התורה יש ערך רב למחלוקות בלימוד התורה וגם הלימוד התאורטי חשוב. אפשר לראות מדבריו, שהאדם צריך להרגיש זיקה לתורה עצמה, ועל ידי כך הוא זוכה ללימוד תורה לשמה.

⁵ ראשית חכמה ח"א, עמוד יא, הוצאת תורה וחיים תשס"ה.

⁶ בעש"ט על התורה, ואתחנן אות לו.

⁷ ליקוטי אמרים, ה.

⁸ סב, א ד"ה "ודבר בהן לשמן".

הרב חיים מוולוז'ין בספרו נפש החיים (ד, ב-ו) כותב: "עניין עסק התורה לשמה, האמת והברור, כי לשמה אין פרושו דבקות, כמו שסוברים עתה רוב העולם... אבל האמת כי ענין 'לשמה' פירושו לשם התורה... כגון לידע ולהבין, להוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות." מדבריו רואים שהוא סובר כדברי הרא"ש שלימוד תורה לשמה משמעותו לדעת אותה, ולהתפלפל בה. בנוסף אפשר לראות שהוא יוצא כנגד התפיסה שלימוד תורה לשמה משמעותו לימוד לשם דבקות.

להנות מהלימוד מתוך עשיית רצון ה'

הבנה רביעית ומקורית מביא האדמו"ר מסוכטשוב בהקדמתו לספר אגלי טל:⁹

מדי דברי בו, זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בעניין לימוד תורתנו הקדושה, ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כל-כך לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא, כי זה היא עיקר מצוות לימוד התורה, להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה, הוא נעשה דבוק לתורה.

לטענת האגלי טל, ישנה טעות מפורסמת בקרב הציבור בכך שאדם חושב שבזה שהוא נהנה מיגיעת כפיו ועמל הלימוד שלו לשם עצמו אז הלימוד הוא לא לשם ה', ועדיף בכלל ללמוד דברים בפשיטות ובכך זה לשמה ולשם המצווה. לכן חשוב לו לכתוב שההיפך הוא הנכון. זה עיקר מצוות לימוד התורה לשמה, שצריך לשמוח בלימוד, כי על ידי כך שאדם שמח בלימודו אז התורה נחקקת בקרבו. ומאחר והוא נהנה מהלימוד, יש בו רצון ללמוד כל הזמן תורה והוא נעשה דבוק לתורה. וטעות זו, לפי האגלי טל, מסתברת כדעת הישמח ישראל הטוען שכאשר אדם לומד ונהנה מלימודו זה לא נקרא לימוד תורה לשמה.¹⁰ אבל לא כך הדבר. אדרבא, לפי השקפת עולמו של האדמו"ר מסוכטשוב עיקר לימוד התורה צריך להיות שהלומד שש ושמח ומתענג בלימודו ואז הדברים שהוא לומד נחקקים בזכרונו והוא נעשה דבוק ומחובר מאוד לתורה. ולכן הלומד לשם מצווה ונהנה מלימודו הרי זה נחשב לו כלימוד תורה לשמה.

חיווק לדבריו, מביא האדמו"ר מסוכטשוב מדברי הטורי זהב.¹¹ הגמרא במסכת ראש השנה כותבת שמצוות לא ניתנו בשביל שיהנו מהם.¹² נפקא מינה לכך היא שבמידה ואדם נדר שהוא לא יהנה מחברו, אז אסור לו להשתמש בכלים ובחפצים שלו. עם זאת, יהיה מותר שחברו יתקע לו בשופר בראש השנה, כי מצוות לא ניתנו בשביל שיהנו מהם והוא לא עובר על הנדר. לכאורה הוא הדין יהיה גם בלימוד תורה, ויהיה מותר לאדם להשאל לחברו שנדר ממנו הנאה ספר קודש, מכיוון שמצוות לאו להנות נתנו, אך בכל זאת כתב הטורי זהב שלא כך. בטעם הדבר נימק, כי אדם הנודר הנאה מחברו

⁹ רבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב (1839-1910) היה אדמו"ר ומייסד חסידות סוכטשוב, מחבר הספרים: שו"ת אבני נזר ואגלי טל. נודע כאחד מגדולי הלמדנים והפוסקים בפולין באותם שנים.

¹⁰ ישמח ישראל על התורה, פרשת בחוקותי.

¹¹ יו"ד רכא, מג.

¹² ראה ראש השנה כח, א.

ומביא לו ספר קודש ללמוד, עצם זה שהוא לומד תורה, מסב לו הנאה. ולכן לפי הטורי זהב, אם אדם נדר שלא להנות מחברו אסור לו לקחת מחברו ספרי קודש.¹³

דעת הרמב"ם בנושא – לימוד מאהבה ולימוד מיראה

עד כאן הבאנו מספר שיטות להבנת נושא ה'לשמה'. כעת נביא את דעת הרמב"ם המציג את הדברים באור מעט שונה.

הרמב"ם מפרש בכמה מקומות כי לימוד התורה 'לשמה' פירושו לימוד מאהבה, ו'שלא לשמה' – לימוד מיראה. הרמב"ם מבאר כי לימוד וקיום מאהבה פירושו שלומד תורה ומקיים מצוות מאהבת ה'. "כל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שציוה בה הרי זה עוסק בה לשמה".¹⁴ לעומת זאת, "העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע אליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה".

מחד גיסא, אומר הרמב"ם כי עיסוק בתורה לשמה הוא מעלה גדולה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך הוא 'אוהבו' לפי שלא עבד אלא מאהבה.¹⁵ לפי זה נראה כי עבודה מיראה היא דבר טוב אלא שהיא אינה עבודה נעלה כעבודתו של אברהם אבינו. מאידך גיסא, מדגיש הרמב"ם כי אין ראוי לעבוד את ה' מיראה ושלא לשמה ועבודת ה' כזו היא רק עניין חינוכי כמו חינוך לילד שעוד לא הגיע לגיל מצוות. עבודת ה' מאהבה "היא המעלה הגדולה שציוונו הקדוש ברוך הוא על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלוקיך".¹⁶ "אין ראוי לעבוד את ה' על דרך זה (הכוונה מיראה)... ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותם לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה".¹⁷ ועוד הוא כותב: "שאין ראוי לעסוק אלא לשמה... והעוסק שלא לשמה ראוי לו שלא נברא ואעפ"כ טוב הוא לעסוק בה שלא לשמה מזה שלא עסק בה כל עיקר, שזה עסק בה שלא כהוגן, הואיל ועסק – מתוך שלא לשמה בא לשמה".¹⁸

אנו רואים שלפי הרמב"ם גם העוסק בתורה לשם קבלת שכר או מיראת עונש נוח לו שלא נברא אלא שכדאי לעסוק גם באופן כזה מאשר לא לעסוק כלל ועיקר, משום שיכול בסוף להגיע לידי לימוד לשמה. לכן, צריך להבין מהי סברת הרמב"ם המתייחס בשלילה לעבודה מיראה. מדוע אין העובד מיראה נחשב עובד ה' שלא במעלה העליונה? ייתכן, שההסבר נובע מידיעת מטרת האדם בעולם. הרמב"ם מדגיש במקומות רבים כי מטרת האדם היא "להגיע להשגת ה' כפי היכולת", "והנכבד שבמושכלות – ציור אחדות ה' יתפאר ויתרומם".¹⁹ אלא ששלימות השגת ה' אינה רק בידיעות ובמושכלות, אלא גם לא פחות מכך בהתנהגות נאותה, כלומר – מוסר ומצוות. יש שהצורך במעשים הטובים בא כדי להכשיר את היכולת להשיג את ה', ויש שעצם השגת ה' היא ההידמות בפעולותיו. מאמציו של האדם להתקרב לה' בעצם מצמיחה את ההידמות שלו לבורא בפעולותיו.

¹³ אגב, אפשר לראות שלימוד תורה אמור מסב הנאה ללומד מאחר ואסור ללמוד תורה בתשעה באב. ראה עוד פניני הלכה זמנים י, 7.

¹⁴ משנה תורה, הלכות תשובה י, ה.

¹⁵ שם הלכה ב.

¹⁶ שם.

¹⁷ שם, הלכה א.

¹⁸ שו"ת הרמב"ם סימן תנה.

¹⁹ מורה נבוכים חלק ג' פרק נד.

בכל מקרה, ההידמות לבורא מכריחה פעולות ללא צורך ותועלת כי אם מצד הערך העצמי הטהור. לכן, לפי הרמב"ם, כל עבודה הנובעת מצורך ותועלת של האדם אינה מובילה את האדם למטרתו ושלמותו והיא בבחינת נוח לאדם שלא נברא.

אמנם, צריך להבין שהצעידה לשלמות זו (ההתקרבות אל ה') היא הדרגתית וחייבת לעבור דרך עבודה מיראה ושלא לשמה, שאין בה כאמור מההידמות לבורא ומהשלמות המבוקשת ואינה מוציאה מן הכח אל הפועל את מטרת חיי האדם.

וכך נראה גם מדברי חז"ל המלמדים כי כל מי שלומד ומקיים מיראה או מבקש שכר - נחשב לעוסק בתורה שלא לשמה. וכאן, אנו רואים שתי מדרגות בלימוד תורה שלא לשמה. לעומת זאת, כאשר אדם מגיע ללימוד תורה לשמה אין מדרגות כאלה ואחרות.

גישת הרב קוק

כותב הרב קוק באורות התורה (ב, א):

ענין תורה לשמה - לשם התורה. כי מציאות החקמה הוא רצון השם יתברך שתהיה בפועל, והיא מציאות יותר נחמדה ומעלה מכל מה שאפשר להחשב... וחקמת התורה הרי היא הגלוי הא-להי כפי רצונו יתברך הבא מצד עבודתנו ותלמודנו. והנה כל הלומד תורה הוא מוציא מהכח אל הפועל את מציאות חקמתה מצד נפשו, ובראי אינו דומה האור המתחדש מצד חבור התורה לנפש זו לאור הנולד מהתחברותה לנפש אחרת, ואם-כן הוא מגדיל התורה ממש בלמודו, וכיין שהקדוש ברוך הוא רוצה שיגדיל תורה, הדרך הישר הוא שילמד האדם מצד אהבתו את האור הגדול, שרוצה השם יתברך בגלוי מציאותו, שיתגדל יותר ויותר. ומכל-שכן לחדש בתורה, שהוא ודאי הגדלת התורה ממש.

במילים פשוטות יותר - התורה היא אור גדול שהקב"ה מעניק לעולם. אך האור הזה חייב להופיע דרך כלים. הכלים האלו הם בני-אדם שמאפשרים לתורה להתגלות דרך הלימוד ועבודת ה' שלהם. אך יש הבדל בין האור המתגלה בעולם מהחיבור של התורה עם נפש אחת, לאור המתגלה מהחיבור שלה עם נפש אחרת. משל למקור חזק של אור המאיר דרך זכויות צבעוניות. זכויות אדומה תפיק אור אדום, כחולה - כחול, וצהובה - צהוב. ככל שיהיו יותר זכויות כאלו, מגוון ההארות שיתגלה יהיה רחב יותר. אם אחת מהן תחסר, הרי שמהו קריטי יהיה חסר בפסיפס הכללי. ממילא לימוד 'תורה לשמה' משמעו 'לשם התורה' - כדי לאפשר לתורה להופיע בעולם במלוא תפארתה מבלי שיהיה חסר אף גוון.

בדברים האלו יש בשורה גדולה. יש ערך גדול בלימוד תורה של כל אחד, גם אם הוא נדמה בעיני עצמו כקטן ושולי. את האור שיופיע בעולם דרך הלימוד שלו לא יוכל להחליף אף לימוד של משהו אחר, אפילו גדול תלמידי החכמים שבדור. ממילא ברור עד כמה חשוב שכל אחד ואחד ילמד תורה. בלימודו הוא מביא הארה וברכה לעולם שלא יוכל להביא אף אחד אחר.

עוד מבאר הרב קוק באורות התורה (ב, ו) שיסוד תורה לשמה הוא: "הגברת כחה של כנסת ישראל, הנמצאת גנוזה בקרבנו". בכל יהודי ויהודי קיים בעומק הנשמה החיבור עם כנסת ישראל, שהיא נשמת עם ישראל לכל אורך הדורות. נשמה גדולה זו צריכה לגלות את שם ה' בעולם בצורה האידיאלית ביותר, כדי לחזק כחה - יש ללמוד תורה לשם כך, כל מה שנוציא ונגלה מדבר ה' שבתורה - נחזק את כחה של כנסת ישראל ע"י הדביקות שלה במקור חיי העולמים ויישם את רצונו בעולם.

אנו יכולים ללמוד מהרב קוק חידוש עקרוני בסוגיית תורה לשמה בכללותה. עד כאן השאלה שלנו הייתה - מהו אותו חזון גדול של תורה האמור לעורר את הזדהותו הקיומית של הלומד? ההנחה הייתה שיש מספר דרכים (כפי שראינו) למציאת ערך בלימוד התורה ועל ידי דרכים אלו האדם מפתח בעצמו יכולת להלהיב את הנפש שלו בין אם לאתגר של מימוש התורה בפועל ובין אם לאתגר שבעצם הלימוד. הרגש מתעורר במנגנון המזכיר את תהליך אהבת ה' בתיאורו של הרמב"ם, כדרך שבה האדם פועל ועל ידי כך מגיע לתכלית עבודה לשמה. לעומת זאת, לדעת הרב קוק לא מדובר רק בחזון גדול, המעורר

את התפעלותו של האדם מכוח העובדתיות המציאותית. לשיטתו, התהליך שאליו מתחבר האדם לתורה הוא בעצמו זרימה חיונית, שאפשר "להבקיע" אותו רק בחושים אינטואיטיביים ולא דרך השכל. כלומר, האדם מבין מתוך תחושתו הפנימית והרגש שמתעורר בו שיש משמעות גדולה ללימוד שלו. ושליחות זו, מעוררת אותו ומכוונת אותו להיות דבק בתורה.

איך לימוד תורה לשמה ובפרט לימוד גמרא בעיון משפיעים על חיינו?

הלימוד המרכזי בעולם הישיבות הוא לימוד גמרא בעיון. כחלק ממגמה זו המסכתות הנלמדות עוסקות בנושאים עקרוניים ולעיתים אף תאורטיים, ולא דווקא בנושאים הלכתיים פרקטיים כגון ברכות וזמנים, שלא בהכרח רלוונטיים לחיי היומיום של האדם. בנוסף לכך, הלימוד לא תמיד מתרכז במסקנות העולות מהסוגיה או בהשלכות המעשיות שלה, אלא במקורות, בטעמי המצווה ובדעות השונות לגביה. מאפיינים אלו גורמים ללומדים רבים לשאול במה מועיל לימוד העיון ומהם הפירות היוצאים ממנו? ויותר מכך, איך לימוד הגמרא בעיון משפיע על חיינו של האדם, ובמה הוא תורם ליראת השמים שלו ולבניין אישיותו?

התשובה לכך היא, שלימוד כזה גורם לאדם להרגיש שהוא חלק אינטגרלי בדיון, מה שמגביר את המוטיבציה לעיין היטב ולהבין כל דבר כראוי. אם כן, דווקא על ידי ההתמקדות בשלב הסברות והשיטות השונות, לפני הפסיקה ההלכתית המכריעה ביניהן, יכול הלומד להנות מהאפשרויות השונות והמגוונות ולהיחשף לעומקה של הסוגיה. בכך התורה מתחברת עם חיינו של הלומד ונעשית שלו. כתוב בתהלים (א, ב): "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה". תחילה, אומרים חז"ל "תורת ה' חפצו",²⁰ כלומר חפצו של הקב"ה. ואחר כך, כשאדם מתייגע ועמל בתורה הוא קונה אותה קנין עצמי – "בתורתו יהגה", הופכת התורה להיות חלק של נשמתו, חלק של מציאותו. ומכיוון שהופך האדם את התורה לחלק מציאותו, הרי הוא הופך להיות חלק מציאות התורה.

באשר לתרומת לימוד העיון ליראת שמיים ולבניין האישיות, אני סבור כי אף על פי שעיקר מטרת לימוד העיון אינו לעצב את אישיות האדם, לימוד התורה לשמה משפיע ומעדן את נפשו של האדם גם אם הוא לא חש בכך. וכדברי הגמרא "תורה מגנא ומצלה".²¹

מעבר לכך, כאשר הכוונה ללימוד בעיון, לשם הלימוד עצמו הרי שהוא מקיים לימוד במדרגה הגבוהה של לימוד לשמה. הלימוד אינו כלי להשגת "רווחים" קונקרטיים אלא מעשה מצווה שנעשה כחלק מעבודת ה' של האדם. השלכה של רעיון זה ניתן לראות בעובדה שמצוות לימוד תורה חלה על כל חלקי התורה ובתוכה גם כאלו שאינם פרקטיים. אנו רואים זאת מדברי חז"ל, לדוגמא: יש מי שאומר, כי "בן סורר ומורה" ו"עיר הנידחת" - מעולם לא היו ולעולם לא יהיו. ואף על פי כן "דרוש וקבל שכר".²² מצווה זו ניתנה כדי שנהגה בה ונלמד אותה, לא על מנת לקיימה, אלא כלימוד ופגישה עם תורת ה'.

לסיום, הרב קוק מבאר באורות הקודש:²³ "חכמת הקודש היא נעלה מכל חכמה בזה שהיא מהפכת את הרצון והתכונה הנפשית של לומדיה לקרבם לאותה הרוממות שהיא עצמה מתעצמת בה". מדברי הרב ניתן ללמוד חידוש גדול. בניגוד לשאר חכמות שאינן הופכות להיות חלק מהאדם הלומד אותן, חכמת התורה נהפכת לחלק מהאדם הלומד אותה, שחכמה זו מגיעה ממקור החיים ויש בכוחה להוות את הכל, קל וחומר, את האדם הלומד אותה.

²⁰ עבודה זרה יט, א.

²¹ סוטה כא, א.

²² תוספתא סנהדרין יא, ב.

²³ חלק א, חכמת הקודש, א.

סיכום

בתחילת המאמר ראינו את המחלוקת בגמרא ואת הבנת רש"י ותוספות, והסקנו מהגמרא שיש ערך רב בלימוד תורה לשמה. בהמשך, הצגנו את הערך הרב שקיים בלימוד תורה לשמה וראינו מספר הבנות שונות בעניין מהו למעשה לימוד תורה לשמה. לאחר כן, עסקנו בהרחבה בדברי הרמב"ם הרואה זאת כעבודת ה' מאהבה ועבודת ה' מיראה. ראינו גם את גישת הרב קוק בפרק ב' באורות התורה, שקושר את לימוד התורה לשמה לעם ישראל. ראינו את השוני בינו לבין הרמב"ם שסובר שלעבוד את ה' מאהבה\לשמה צריך לפתח בשכל, לעומת הרב קוק שסובר שהרצון להתחבר לתורה גנוז בתוכנו ואנו צריכים להוציא את הכוחות שקיימים בתוכנו לפועל, ושישנה משמעות אדירה של לימוד תורה לשמה של כל אחד ואחד מאיתנו.

לסיום, במאמר זה הצגתי את השפעתו הישירה של לימוד תורה לשמה על חיינו, וראינו איך אפילו ללימוד שאינו נוגע לחיי היומיום יש משמעות גדולה ויכולת השפעה על אישיותו של האדם הלומד לשמה.